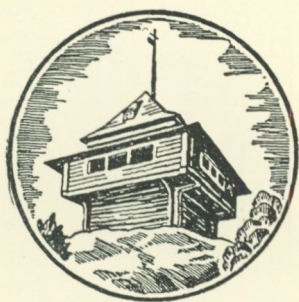

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1936**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS

OCH SKANSENS ÅRSBOK

1936

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · SIGFRID SVENSSON

*Årsbokens omslag med en interiörbild från Bellmans-
museet på Skansen är utfört efter fotografi
av Olof Ekberg.*

Tryckt i gravyrtryck hos

Victor Pettersons Bokindustriaktiebolag, Stockholm 1936

MEDBORGERLIG ANDA OCH GÄRNING

TAL PÅ SKANSEN PÅ BONDENS DAG DEN 28 JULI 1935

av Per Albin Hansson

Det beredde mig stor glädje när jag anmodades att tala vid detta tillfälle, då bondens dag för första gången förlagts till denna åt svenska folket i helg och söcken ägnade plats. Samlingens karaktär av medborgarfest har gett vägledning vid formande av talet och skulle jag ha givit detta en rubrik hade det blivit något om medborgerlig anda och gärning.

Det har för mig varit naturligt att taga till utgångspunkt det stora minne, som under anslutning från hela vårt folk för ett par månader sedan högtidlighölls. Detta minnesfirande var nämligen icke blott en erinran om att den svenska folkrepresentationen med sina 500-åriga anor är en av de äldsta i världen, det var icke endast en påminnelse om den roll riksdagen som institution spelat i folkets liv och den betydelse den haft vid vårt svenska rikets uppbyggande och tryggande. Det blev framförallt en erinran om landets erövring åt folket, om den svenska allmogens frihetssträngtan och vilja till medbestämmande och om ur folkdjupet framprungna och av den breda folkkraften burna insatser i en utveckling, som gjort vårt land till ett hemvist för folkfrihet och demokrati.

Som den dominerande historiska gestalten trädde Engelbrekt Engelbrektsson fram, den man i vilken vi från barnaåren lärt oss se och vörda en folkets man, som för fosterlandets räddning från utländskt ok och för fogdarnas fördrivande samlade kring sig vad vi med ett nutida uttryck skulle nämna de djupa leden. När vi lyssnade till minneshyllningen hörde vi det tunga trampet av bondehärarna och de myndiga orden från folket till herrarna. Det var allmogen som genom bonden tog del och ledning i råd-

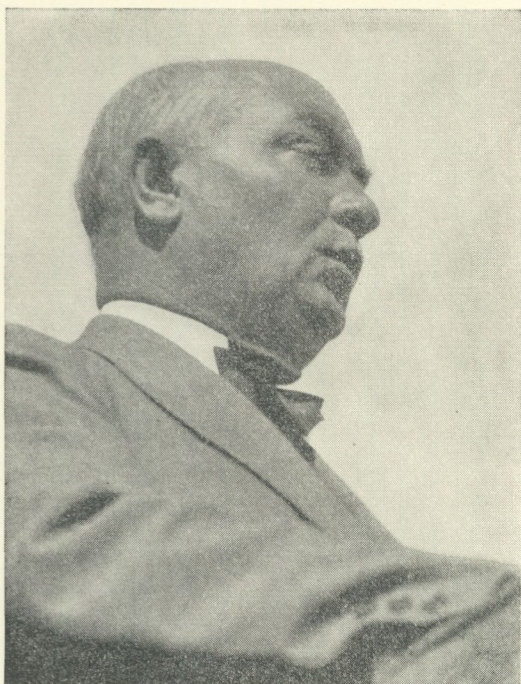

Bild 1. Statsminister
Per Albin Hansson
talar på Skansen.

slagen om landets och folkets öden och på så sätt blev den första riksdagen i sin mån en bondens dag. Det var på en gång nationalmedvetandet och folkviljan som fann sitt uttryck. Sten Selander gav oss i kantaten vid Storkyrkofesten denna sköna bild:

»På Arboga möte, där lärde ett land
att finna sig självt omsider.
Där tog ett fullmyndigt folk om hand
sitt öde för alla tider.
När främlingsväldet låg vräkt i dyn
och herrarnas rike föll sönder,
då steg som en överjordisk syn
folkets och rättens rike i skyn
för Engelbrekt och hans bönder.»

Rikt växlande har det svenska folkets öden varit sedan Englands dagar. Hård tid har skiftat med bättre. Det folkliga inflytandet har också haft sin böljegang. Men mer och mer ha folkets bärande lager vunnit ett mot sin betydelse svarande erkännande. Länge utgjorde bönderna det materiellt väsentligen bärande elementet. Jordbruket var den starkt dominerande näringen. Men bonden bar också pålagorna.

»Och där gå bönderna, en ordkarg mängd,
en vadmalstrå, oändlig skattelängd,
som sist fick allt betala»

— det är Sten Selanders teckning av bondeståndet.

Men icke blott materiellt blev bonden det alltmer bärande elementet, det blev också helt naturligt från och kring honom som den andliga odlingen bredde ut sig. Den politiska återspeglings av detta framträngande blev ständigt starkare och teckningen blev något annorlunda än Sten Selanders när Gustaf Fröding skrev »Riksdagsbönnrens marsch»:

»Se här kommer bönnra,
spannmålstönnra,
d'ä di som har makta i rike och lann . . .»

Med den ekonomiska utvecklingen fick den egentliga allmogen vid sin sida nya stora folkgrupper, som togo sin dryga andel av den bärande uppgiften, men också begärde utrymme och andel i det gemensamma hemmet. Alltjämt är jordbruket hos oss modernnärings, men efterhand som industrialiseringen fortskridit har jordbruksbefolkningen förlorat sin övervikt över andra folkgrupper. Därmed har bonden mött medborgarandans problem från en annan sida än förut, då han själv fick arbeta hårt för sin rimliga del. Det lärer honom till heder att han på det hela taget väl bestod provet och kunde hävda folkfrihet och medbestämmanderätt även när det icke blott var fråga om att taga utan även att giva. Det må vara tillåtet att här erinra om hur

representanter för det fjärde ståndet förhöllo sig när det nya femte ståndet trädde fram med anspråk på rörelserum och fosterlandsandel. Då den tidens herrar för ett halvsekel sedan ville med våldsmedel kväva den spirande arbetarrörelsen, var det bönderna och deras hövdingar som visade betänksamhet mot folkfrihetens kringskärande och hejdade våldshanden. I våra öron ringa också ännu i dag den stora bondehövdingens barska ord till herrarna: »Med Sveriges arbetare skrämman I oss icke, de äro kött av vårt kött och ben av våra ben.» Det var ett vittnesbörd om samkänsla med de nya folkskikt, som utvecklingen kallade till deras uppgifter inom den mångsidigare och rikare produktion, vilken under de senaste årtiondena förvandlat vårt lands struktur. Denna samkänsla var naturlig ur den synpunkten, att det femte ståndet i stor utsträckning rekryterades ur det fjärde, men den var också ett utslag av den folkliga anda, som hör bonden till.

»Jag lever väl än i vår sunda släkt,
som kämpar för vårt som Engelbrekt»,

hörde vi bonden säga i Karl Asplunds Arbogaprolog. Väl veta vi att även bönderna äro av olika slag och skilda meningar och att idel beröm inte ger den sanna bilden. Men det är icke min sak i dag att utskifta ros och ris, utan blott att söka visa väsentliga drag i den svenska folklighetens historia såsom bakgrund för några aktuella ord. Och det intrycket består, att frihetsarvet från Engelbrekt icke förspillts men förkovrats.

Då de aktuella orden skola ägnas medborgerlig anda och gärning ställer sig självt allra främst det stora och meningsfyllda ordet: g e m e n s k a p e n. Det var gemenskapen bland de svenske, Engelbrekt ville väcka till liv. Något annat mål kan folklig nationell strävan icke heller nu ha. Väl är tiden fylld med motsättningar och meningsstrider, människorna äro delade i grupper och klasser, den starke visar sin styrka och den svage vacklar under bördan, fördelningen är ojämn och intressena brottas med varandra, ekonomiska och politiska formeringar tävla

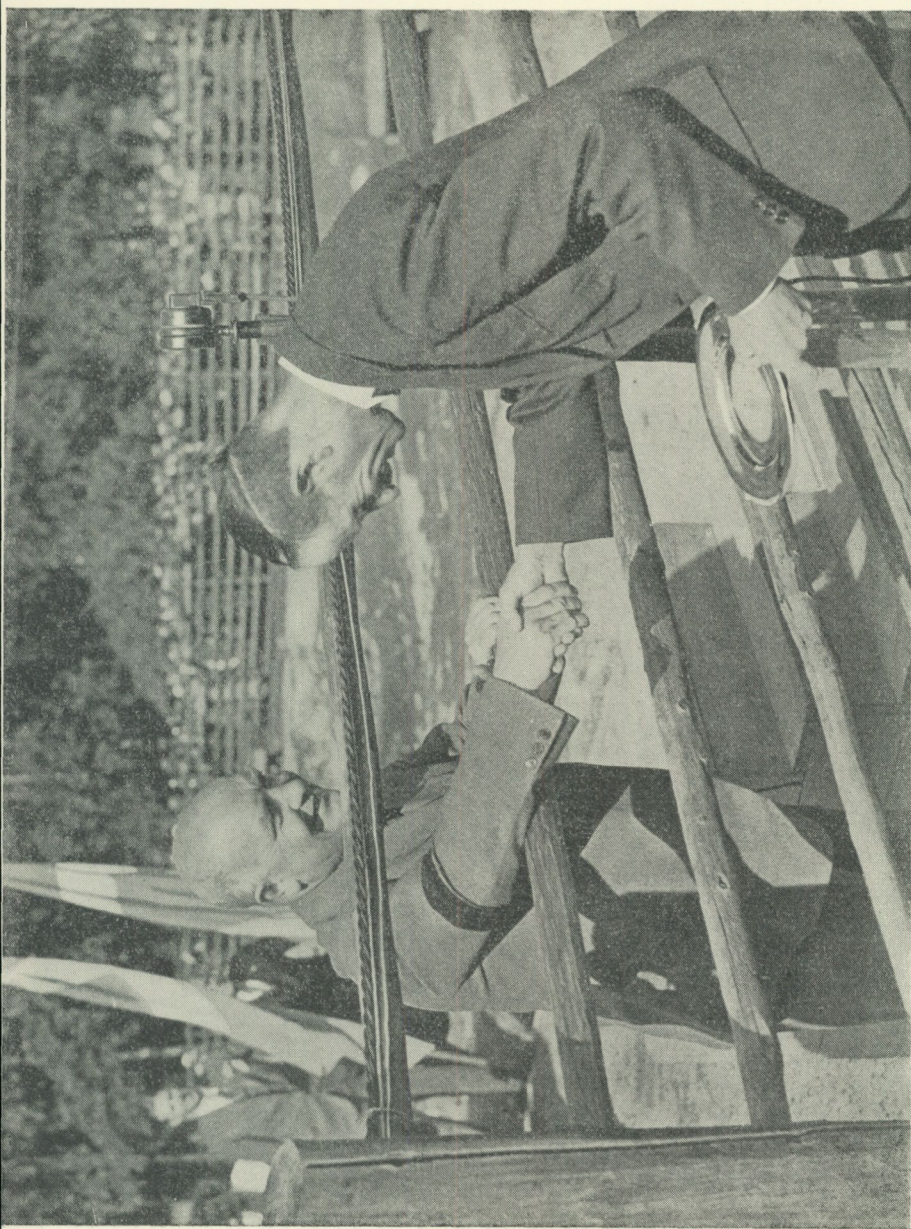

Bild 2. Statsministern lyckönskar under Bondens dag en av de prisbelönta småbrukarna.

och strida och om också alla vilja det bästa har man ofta svårt att enas om vad det bästa är. Men mitt i allt detta gör sig gemenskapen påmind, landet är ett och folket är ett, vi leva tillsammans och äro beroende av varandra, den enes död är icke alltid den andres bröd, den enes ofärd blir i stället lätt också den andres och för åtminstone de ojämförligt flesta är till sist enskilt väl beroende av allmänt väl. De stora uppgifterna äro gemensamma, deras lösande kräver förening av viljor och krafter, det blir nödvändigt att lämpa och jämka och visa förståelse. Hur mycket vi än träta med varandra och hur mycket vi än anse oss kunna förebrå varandra, kunna vi dock icke undgå att se hur under utvecklingens gång den allmänna solidariteten fått ett vidgat rum och satt frukt i gemensamma omvårdnadsåtgärder. Den senaste svåra krisens hårda påfrestningar förmådde på ett särskilt sätt mana fram vilja till samverkan och förena oss till krafttag mot hotande nöd och ruin. God medborgaranda omsattes i god medborgargärning.

Ofta när jag sökt efter det bästa uttrycket för god medborgaranda har den gamla kristna maningen anmält sig: »Allt det I viljen människorna skola göra eder, det gören I ock dem!» Det ligger i folklighetens hela väsen att ställa människorna lika, att lika väl respektera andras rätt som att hävda sin egen, att inte pretendera på annan frihet för sig själv än den man vill tillerkänna och försvara åt andra. En sådan anda kräver tuktan av egoism och självtillräcklighet, den reser sig mot orättvisa och förtryck, den begär självtukt och solidaritet, men avvisar övergrepp och förödmjukande tvång. Det är Engelbrekts anda, som kan bli upporets anda i förtryckets och självsvåldets tid, men som är ordningens och uppbyggandets anda där sann frihet råder.

Andan adlar gärningen. Den gode medborgaren vill ha sitt ord med i det gemensamma avgörandet, men kan också tjänandets konst. Han är friboren, men också disciplinerad. Han föraktar kryperi lika mycket som översitteri. Han ärar arbetet, det lilla som det stora, och hos honom ger medvetandet om att ha del i gemenskapen förgyllning även åt den tunga mödan.

Rätt betraktat blir alltid v a r d a g e n s a r b e t e det väsent-

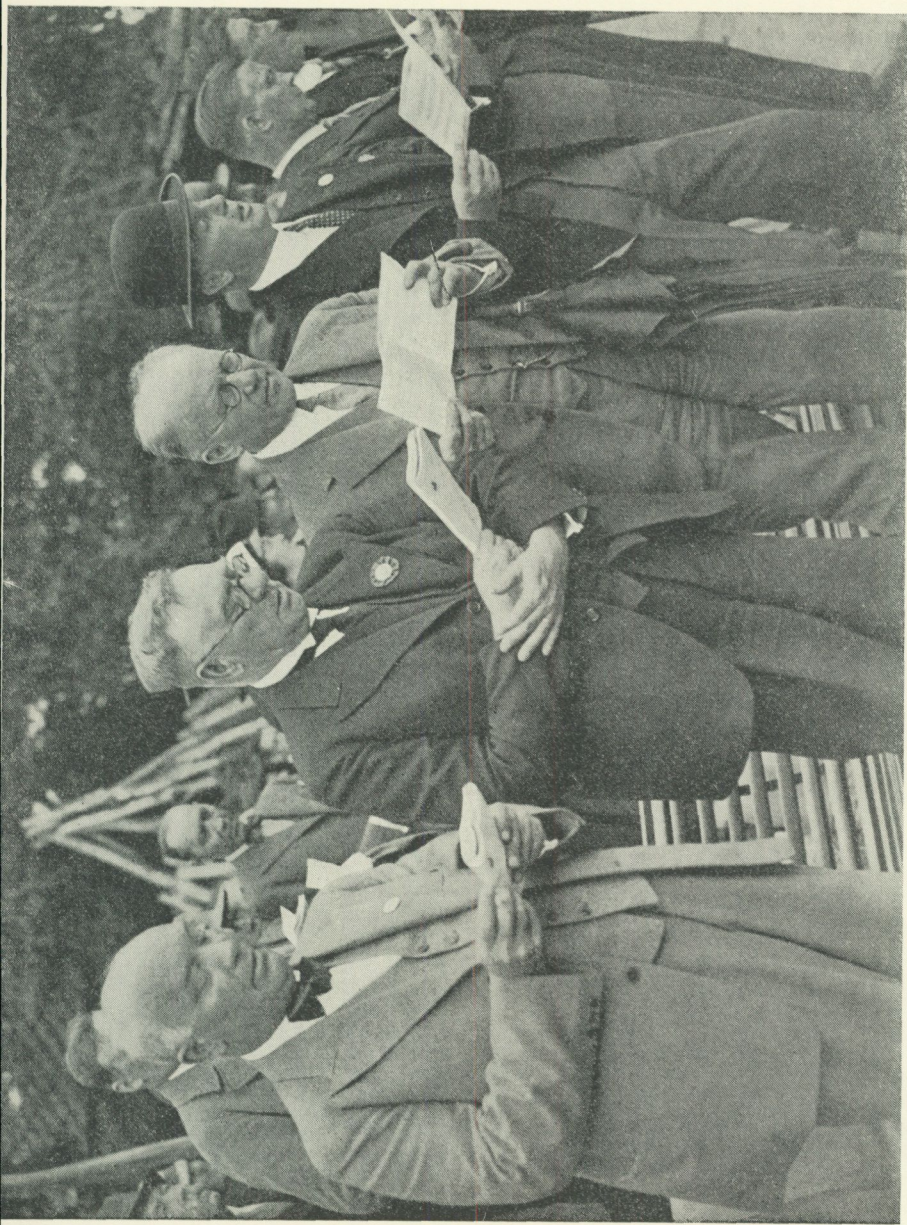

Bild 3. Allsång under Bondens dag. Från v. till h.: Statsministern, ordföranden i Riksförbundet landsbygds folk nämndeman C. G. Johansson i Lövnäs, statsrådet Schlyter, Nördiska museets styresman samt ombudsman Karl Levin.

liga i medborgarens gärning, på vilken post han än är ställd. Den medborgerliga gärningen skulle förlora sin storhet om den vore blott en politisk insats, om den vore liktydig endast med röst-avgivning eller uppdrag i kommunalrepresentation och riksdag. Det är av vardagens arbete folket lever, det är genom vardagens arbete landet hålles vid makt och förkovras, det är genom bondens arbete på fältet, i lada och ladugård, arbetarens knog i fabriken, verkstaden, gruvan och skogen, lärarens fostran i skolan, tänkarens och ledarens planläggning, fiskarens möda på havet, distributörens flit i butik och på kontor, husmoderns omsorg i hemmet, det är genom dessa miljoner vardagens insatser medborgaren tjänar det gemensamma. Men det är också i rådslagen och i bevakandet av att allmänt väl skyddas och befordras i förvaltning och lagstiftning och i all allmän tjänst och utövning.

Äro sålunda de enskilda insatserna endast led i gemenskapen, alla av betydelse för denna, så ligger redan däri en anvisning på samarbetets väg. Denna markeras ännu mera av det enas allt starkare beroende av det andra, varigenom vad som ytligt sett tett sig som intressemotsats blir intressegemenskap. Men framförallt hänvisar oss det gemensamma ansvaret för Sverige till varandra. Medborgarens ansvar är hans eget. Han kan icke lägga det på andra. Alla äro vi lika förpliktade till intresse för och omvårdnad om det allmänna. Frihetsarvet ha vi alla fått att gemensamt förvalta, fosterlandets värn och folkets väl är din och min och allas vår sak. Vi ha alla att besinna vad såväl nationell trygghet som trygghet för folket i eget land kräver av oss gemensamt. Därmed borde också det gemensamma målet vara givet.

»När främlingsväldet låg vräkt i dyn,
och herrarnas rike föll sönder,
då steg som en överjordisk syn
folkets och rättens rike i skyn
för Engelbrekt och hans bönder.»

Den synen förtjänar att manas fram även på bondens dag 500 år senare. Må den städse stå som ledstjärna för Sveriges folk!